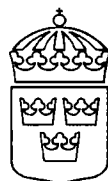

Socialutskottets betänkande

1989/90:SoU20

Gymnasieutbildning för svårt
rörelsehindrade ungdomar

1989/90
SoU20

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 1989/90:92 om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar och de motioner som väckts med anledning av propositionen. I betänkandet behandlas också vissa motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 1990.

Med anledning av ett antal motioner (m, fp, c, vpk, mp) med olika förslag om att företrädare för de handikappade eller deras organisationer skall ingå i den särskilda nämnden för frågor om intagning till den specialanpassade gymnasieutbildningen uttalar utskottet att även företrädare för de rörelsehindrade bör ingå i nämnden. Utskottet föreslår därför ett tillägg till förslaget i propositionen till 5 kap. 12 a § andra stycket skollagen.

Övriga motionsyrkanden avstyrks.

Utskottet behandlar det statliga kostnadsansvaret för habilitering m.m. för elever vid den specialanpassade gymnasieutbildningen. Utskottet anser att staten bör finansiera dessa kostnader för samtliga elever, oberoende av elevens hemort och bostadsform. Vad utskottet anför föreslås riksdagen ge regeringen till känna.

I övrigt tillstyrker utskottet förslagen i propositionen.

Till betänkandet har fogats ett särskilt yttrande (fp).

Propositionen

I proposition 1989/90:92 om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar har regeringen föreslagit riksdagen

dels att anta förslaget till

1. lag om ändring i skollagen (1985:1100),

dels att

2. godkänna vad som förordats om statlig finansiering av kostnader för boende i elevhem, omvårdnad samt habilitering i anslutning till gymnasieskolor med specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar (avsnitt 3.5),

3. till *Nämnden för vårdartjänst* under femte huvudtiteln för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 83 717 000 kr.

1989/90:SoU20

Vidare bereds i proposition riksdagen tillfälle att ta del av vad som anförts om

4. anordnande av specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade i en gymnasieskola i den norra planeringsregionen (avsnitt 3.2),

5. huvudmannaskap för Rh-anpassad utbildning och för omvårdnadsinsatser i anslutning till skola med sådan utbildning (avsnitt 3.4),

6. uppgifter för nämnden för vårdartjänst (avsnitt 3.7).

Motioner

Motioner väckta med anledning av proposition 1989/90:92

1989/90:So19 av Anita Stenberg m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att också två elevrepresentanter, en man och en kvinna, skall ingå i den särskilda nämnd som skall nyinrättas för att avgöra frågor om intagning till den specialanpassade utbildningen,

2. att riksdagen beslutar att minsta antalet ledamöter i nämnden skall vara nio.

1989/90:So20 av Sten Svensson m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att en representant för de handikappade skall ingå i intagningsnämnden.

1989/90:So21 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att det, enligt de närmare föreskrifter som kommer att meddelas, i den särskilda nämndens sammansättning skall ingå en representant för de svårt rörelsehindrade eller för deras organisationer.

1989/90:So22 av Ingrid Ronne-Björkqvist m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om representation i intagningsnämnden,

2. att riksdagen med ändring i regeringens förslag beslutar att besvär över intagningsnämndens beslut i första hand skall prövas av länsrätt,

3. att riksdagen beslutar att ändra förslaget till 3 kap. 19 a § skollagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1989/90:So23 av Rosa Östh m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om brukarrepresentation i intagningsnämnden,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det statliga övertagandet av kostnadsansvaret inte får förhindra eller fördröja andra nödvändiga reformer på handikappområdet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en uppföljning och utvärdering av verksamheten.

1989/90:So260 av Sten Svensson m.fl. (m) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar,

1989/90:So296 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gymnasieplatser för rörelsehindrade ungdomar.

Utskottet

Bakgrund

År 1979 uppdrog regeringen åt statens förhandlingsnämnd att ta upp förhandlingar om att överföra verksamheten med omvårdnad åt svårt handikappade elever vid Skärholmens gymnasium till Stockholms läns landstingskommun.

I december 1986 uppdrog regeringen åt styrelsen för vårdartjänst att, i avvaktan på att slutlig överenskommelse kunde träffas, fr.o.m. 1987 debitera berörda landsting och kommuner en preliminär avgift för omvårdnad och därmed sammanhängande verksamhet för svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium. Hemkommunen skulle därvid betala 60 % och hemlandstingskommunen 40 % av omvårdnadskostnaden.

I betänkandet *SoU 1986/87:18* (s. 26 f.) behandlade utskottet våren 1987 motionsyrkanden med anledning av budgetpropositionen om att staten skulle ta det ekonomiska ansvaret för de svårt rörelsehindrade elevernas gymnasieutbildning. Utskottet uttalade bl.a. följande.

Enligt utskottets uppfattning åvilar det ekonomiska ansvaret för omvårdnaden om de rörelsehindrade ungdomarna under deras gymnasieskolgång principiellt vederbörande primär- och landstingskommuner. Staten måste emellertid vara beredd att svara för att den begränsade grupp det här är fråga om verkligen kan erbjudas en fungerande gymnasieskolgång. De av dessa ungdomar som vill studera vidare måste då garanteras den omvårdnad som är en förutsättning för att de skall kunna fullfölja sina studier. Deras möjligheter får inte vara beroende av hemortskommun. Statens ansvar för dessa ungdomars möjligheter till gymnasiestudier bör slås fast.

Sedan utskottet hänvisat till de pågående förhandlingarna mellan statens förhandlingsnämnd och kommun- och landstingsförbunden underströk utskottet att förhandlingarna därför borde bedrivas med inriktning på att frågan måste bringas till en skyndsam lösning. I avvaktan härpå hade utskottet ingen erinran mot att berörda kommuner och landsting debiterades en preliminär avgift i enlighet med vad

som anförts i budgetpropositionen. Vad utskottet uttalat om statens ansvar för dessa ungdomars möjligheter till gymnasiestudier borde, enligt utskottet, riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Riksdagen följde utskottet (*rskr. 173*).

1989 års handikapputredning fick i december 1988 genom tilläggsdirektiv (*dir. 1988:65*) i uppdrag att utreda och lämna förslag om dels gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar, dels social omvårdnad och habilitering i anslutning till utbildningen.

I betänkandet 1988/89:SoU19 (s. 18 f.) våren 1989, då utskottet i samband med behandlingen av budgetpropositionen senast behandlade frågan, avstyrkte utskottet motionsyrkanden om statens ansvar för rörelsehindrade ungdomars gymnasiestudier. Utskottet, som konstaterade att frågan om ansvaret för gymnasieutbildningen för svårt rörelsehindrade ungdomar behandlades med förtur av 1989 års handikapputredning, ansåg att kommitténs arbete borde avvaktas innan riksdagen övervägde något initiativ i frågan.

Riksdagen biföll emellertid en reservation av utskottets c-, vpk- och mp-ledamöter om ett tillkännagivande till regeringen med följande lydelse (*rskr 217*).

En betydligt mindre andel av de svårt rörelsehindrade ungdomarna än av andra ungdomar genomgår gymnasieutbildning. Ett av skälen till detta är att små kommuner finner det betungande att betala för de boende- och vårdkostnader som uppkommer, ca 500 000 kr. per elev och år, vid Skärholmens gymnasium. Staten bör ha ansvaret för de svårt rörelsehindrade ungdomarnas gymnasiestudier. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

Konstitutionsutskottet behandlade frågan i sitt granskningsbetänkande 1988/89:KU30. Enligt konstitutionsutskottet hade de krav riksdagen ställt i fråga om ansvar för berörda ungdomars gymnasiestudier inte uppfyllts på ett tillfredsställande sätt. Konstitutionsutskottet uttalade att det således borde ha vidtagits mer kraftfulla åtgärder från ansvarigt håll för att bringa frågan till en skyndsam lösning.

Resultatet av granskningen anmäldes för riksdagen av konstitutionsutskottet.

Riksdagen godkände utskottets anmälan (*rskr. 256*).

1989 års handikapputredning avlämnade i juni 1989 delbetänkandet (*SOU 1989:54*) *Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar*.

Kommittén föreslog i betänkandet en lagstadgad rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar. Vidare föreslog kommittén att ett specialanpassat gymnasium för svårt rörelsehindrade ungdomar borde tillkomma i Umeå, utöver dem som redan finns i Skärholmen och Angered. Kostnader för omvårdnad vid de specialanpassade gymnasierna föreslogs täckas av statsbidrag via anslag till nämnden för vårdartjänst. När det gäller huvudmannaskapet för utbildningen och finansieringen av utbildningskostnaderna föreslog kommittén att det kommunala ansvaret kvarstår.

En av målsättningarna för gymnasieskolan är att alla ungdomar under 20 år skall beredas plats där. Även elever med funktionshinder bör så långt möjligt få fullgöra sin skolgång på eller nära hemorten och därmed ges möjlighet att bo kvar i sina hem under skoltiden. Detta förutsätter att skolmiljön och undervisningen är utformade så att de är tillgängliga för elever med funktionshinder. Också frågor om boende och omvårdnad i boendet, habiliteringsinsatser, personlig assistans m.m. måste lösas.

Enligt *gymnasieförordningen* (1987:743) skall fördelningen av studievägar och elevplatser mellan kommunerna utgå från följande. Ett antal orter i landet (gymnasieorter) skall för sökande från ett för gymnasieorten naturligt upptagningsområde (gymnasieregion) kunna erbjuda ett allsidigt urval av vanliga studievägar i en gymnasieskola med ortens kommun som huvudman (gymnasieortskommun).

Ett särskiljande av olika grupper av elever i undervisningen bör så långt möjligt undvikas. För vissa grupper, som på grund av sina handikapp inte kan gå i den vanliga skolan, har säranordningar på skolområdet ändå ansetts nödvändiga (prop. 1983/84:27, UbU 1983/84:8, rskr. 112).

De flesta elever med rörelsehinder har möjlighet att fullgöra sin utbildning i den reguljära skolan utan särskilda anordningar. Det finns emellertid en grupp svårt rörelsehindrade elever som har behov av särskilda insatser av pedagogisk och social art för att klara sin skolgång.

I *gymnasieförordningen* (1987:743) finns regler om specialklasser för elever i gymnasieskolan, som på grund av bl.a. rörelsehinder inte kan följa den vanliga undervisningen.

Enligt *förordningen* (1987:738) om statsbidrag till särskilda insatser inom skolområdet kan en kommun få statsbidrag till undervisningsinsatser som kommunen vidtar för elever med handikapp. Sådant bidrag får även användas för insatser i anslutning till undervisningen, t.ex. personlig assistans.

Enligt *förordningen* (1984:75) om regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp är landet indelat i fem regioner, med en planeringsberedning knuten till en länsskolnämnd i varje region.

I *skollagen* (1985:1100) finns bestämmelser om interkommunal ersättning för utbildningskostnader.

Gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade elever finns i dag vid Skärholmens och Angereds gymnasier.

Vid *Skärholmens gymnasium* svarade staten för finansieringen av elevhem och personlig omvårdnad fram till år 1987. Sedan dess debiterar nämnden för vårdartjänst, som tidigare framhållits, berörda landsting och kommuner (40 % resp. 60 %) kostnaden för omvårdnad och därmed sammanhängande verksamhet för eleverna.

Göteborgs kommun är huvudman för skolverksamheten vid *Angereds gymnasium* medan Stiftelsen Bräcke diakonigård är huvudman för den sociala omvårdnaden och habiliteringen. Stiftelsen debiterar sedan år 1987 elevernas hemkommuner och hemlandstingskommuner kostnaden för dessa verksamheter efter samma principer som gäller för Skärholmens gymnasium.

Propositionsförslaget i huvuddrag

I propositionen föreslås, i god överensstämmelse med utredningens förslag, att det i skollagen (1985:1100) förs in ett bemyndigande för regeringen att bestämma vilka kommuner som i sin gymnasieskola får anordna speciellt anpassad gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar, kombinerad med särskilda omvårdnadsinsatser i form av boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering. Sådan specialanpassad utbildning och omvårdnad bör ytterligare anordnas vid gymnasieskolan i en kommun i norra planeringsregionen, utöver dem som redan finns i Stockholm och Göteborg.

Vidare föreslås att skollagen ändras så att svårt rörelsehindrade ungdomar, som på grund av handikappet inte kan följa reguljär studiegång i gymnasieskolan, ges rätt att få specialanpassad utbildning i gymnasieskola efter den obligatoriska skolgångens slut. Denna rätt föreslås gälla intill utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 21 år eller, om det behövs för att avsluta dessförinnan påbörjad utbildning, t.o.m. vårterminen det år eleven fyller 23 år.

I propositionen föreslås att frågor om intagning till denna specialanpassade gymnasieutbildning skall avgöras av en särskild nämnd. Nämndens beslut föreslås kunna överklagas till kammarrätt av den som söker till sådan utbildning. Skolöverstyrelsen bör, med hänsyn till dess tillsynsuppgifter, vara den myndighet som utser ledamöter till den särskilda nämnden.

Den specialanpassade utbildningen för svårt rörelsehindrade elever föreslås anordnas som en del av en kommuns befintliga gymnasieskola, och huvudman för själva utbildningen skulle därmed vara kommunen.

Huvudman för boende i elevhem, omvårdnad och habilitering i anslutning till gymnasieskolan i Skärholmen bör, enligt propositionen, i avvaktan på överenskommelse med annan huvudman, vara nämnden för vårdtjänst. Motsvarande huvudman för omvårdnadsinsatserna i anslutning till gymnasieskolan i Angered bör också i fortsättningen vara Stiftelsen Bräcke diakonigård. Det bör eftersträvas att kommunen eller landstingskommunen åtar sig huvudmannaskapet för omvårdnadsinsatserna i anslutning till den tilltänkta gymnasieskolan i den norra planeringsregionen.

I propositionen föreslås vidare att kostnader för boende i elevhem, omvårdnadsinsatser och habilitering för elever som bor i elevhem skall täckas av statsbidrag via anslag till nämnden för vårdtjänst. Staten föreslås också svara för kostnaderna för habilitering för svårt rörelsehindrade elever som är hemmahörande i annan landstingskommun än

den som skolan ligger i, men som bor i annan bostad än elevhem. Av en elev som bor i ett elevhem i anslutning till en sådan skola får skälig avgift för kost och logi tas ut.

Nämnden för vårdartjänst bör enligt propositionen, vid sidan av de uppgifter den redan har för vårdartjänst m.m. och genom huvudmannaskapet för elevhem, omvårdnad och habilitering i anslutning till Skärholmens gymnasium, årligen lägga fram förslag till regeringen om statligt anslag till statsbidrag till boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering i anslutning till gymnasieskolorna med specialanpassad utbildning. Nämnden för vårdartjänst bör också fördela statsbidragen enligt de regler som regeringen föreskriver. I propositionen föreslås också att nämnden för vårdartjänst skall bistå den särskilda nämnden med kansliresurser.

Enligt propositionen beräknas för budgetåret 1990/91 för vårdartjänst åt studerande med svåra rörelsehinder vid folkhögskolor, universitet och högskolor ett medelsbehov av 40 092 000 kr. För omvårdnadsinsatser i anslutning till gymnasieskolor med specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade elever beräknas 39 086 000 kr. Enligt propositionen beräknas kostnaden för kansliet vid nämnden för vårdartjänst till 4 539 000 kr.

De nya bestämmelserna i skollagen om gymnasieskolutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar föreslås träda i kraft den 1 januari 1991. Det nya intagningsförfarandet föreslås bli tillämpat första gången för elever som söker till höstterminen 1991. Det föreslagna statsbidraget för finansieringen av boendet i elevhem, övriga omvårdnadsinsatser och habilitering vid den specialanpassade utbildningen föreslås dock kunna ges fr.o.m. höstterminen 1990 för elever som då går i sådan utbildning.

Allmänt om behovet av en reform

I två motioner från den allmänna motionstiden tas frågan om behovet av en reform upp.

I motion 1989/90:So260 av Sten Svensson m.fl. (m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar (*yrkande 6*). Motionärerna anser att utredningens förslag bör genomföras. De förutsätter att riksdagen fattar beslut i sådan tid att detta kan tillämpas från den 1 juli 1990.

I motion 1989/90:So296 av Olof Johansson m.fl. (c) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gymnasieplatser för rörelsehindrade ungdomar (*yrkande 2*). Motionärerna anser att gymnasieutbildningen för svårt rörelsehindrade ungdomar är en synnerligen eftersatt verksamhet. Motionärerna driver kravet på ett statligt kostnadsansvar i detta sammanhang.

Utskottet anser att syftet med motionerna får anses tillgodosett i och med att proposition i frågan nu framlagts. Utskottet avstyrker sålunda motionerna So260 (m) yrkande 6 och So296 (c) yrkande 2.

I *motion 1989/90:So19 av Anita Stenberg m.fl. (mp)* yrkas att riksdagen beslutar att också två elevrepresentanter, en man och en kvinna, skall ingå i den särskilda nämnd som skall nyinrättas för att avgöra frågor om intagning till den specialanpassade utbildningen (*yrkande 1*) samt att riksdagen beslutar att minsta antalet ledamöter i nämnden skall vara nio (*yrkande 2*). Motionärerna anser, med hänsyn till att nämnden kommer att göra svåra bedömningar med prejudicerande verkan, att beslutens kvalitet blir bättre om två rörelsehindrade elever ingår i nämnden. Ungdomarna bör representera handikapporganisationerna och vara eller ha varit elever vid någon av de berörda skolorna. Enligt motionärerna bör uppdraget upphöra under det år eleven fyller 25 år eller har avslutat sina studier. Motionärerna anser, med hänsyn till att två rörelsehindrade ungdomar bör ingå i nämnden, att det är lämpligt att minsta antalet ledamöter i nämnden ökas till nio.

I *motion 1989/90:So20 av Sten Svensson m.fl. (m)* yrkas att riksdagen beslutar att en representant för de handikappade skall ingå i intagningsnämnden. Motionärerna anser att det är väsentligt att nämnden får en så bred sammansättning som möjligt. Att de handikappade ungdomarna inte finns representerade i den föreslagna nämnden är en brist enligt motionärerna.

I *motion 1989/90:So21 av Lars Werner m.fl. (vpk)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att det, enligt de närmare föreskrifter som kommer att meddelas, i den särskilda nämndens sammansättning skall ingå en representant för de svårt rörelsehindrade eller för deras organisationer. Motionärerna anser att ett brukarinflytande är viktigt dels för att tillföra expertis vid ofta svårbedömda placeringar, dels av principiella skäl eftersom brukarna bör vara representerade i så många beslutsinstanser som möjligt.

I *motion 1989/90:So22 av Ingrid Ronne-Björkqvist m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om representation i intagningsnämnden (*yrkande 1*). Motionärerna anser att, eftersom viss praxis troligtvis kommer att utvecklas vid nämnden, det är viktigt att en representant från de rörelsehindrades organisationer finns med i nämnden.

I *motion 1989/90:So23 av Rosa Östl m.fl. (c)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om brukarrepresentation i intagningsnämnden (*yrkande 1*). Motionärerna anser att de rörelsehindrade ungdomarna och deras organisationer, med hänsyn till den specialkunskap dessa besitter, måste vara representerade i nämnden.

I *propositionen* (s. 18 f.) anförts att den nämnd som skall bedöma behovet av utbildning i specialanpassad gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade elever bör ha en sammansättning som tillgodoser behovet av sakkunskap om rörelsehinder i kombination med andra handikapp, erfarenhet av utbildning av svårt rörelsehindrade elever samt erfarenhet av grundskola och gymnasial utbildning och överblick över utbildningssituationen vid gymnasieskolor med specialanpassad

utbildning. Sådan sakkunskap finns enligt propositionen för närvarande framför allt hos skolöverstyrelsen, nämnden för vårdtjänst, planeringsberedningarna samt utbildningshuvudmännen och ledningen för skolor, elevhem och habilitering på de berörda orterna. Enligt propositionen (s. 19) skall det vara en uppgift för regeringen att meddela närmare föreskrifter om den särskilda nämnden och dess sammansättning.

I förslaget till lagtext (5 kap. 12 a § andra stycket skollagen) anges att nämnden skall ha minst sju och högst elva ledamöter. Bland dessa skall finnas företrädare för gymnasieskolan och grundskolan, för skolöverstyrelsen, för sådana länsskolnämnder som svarar för regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp samt för nämnden för vårdtjänst. Ledamöterna skall utses av skolöverstyrelsen.

Under remissbehandlingen av 1989 års handikapputrednings betänkande framförde *Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar (RBU)* att det borde skapas möjligheter för representanter för handikapporganisationerna att medverka i intagningsnämndernas arbete.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet delar inställningen i propositionen att den nämnd som skall bedöma behovet av specialanpassad gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade elever bör ha en sammansättning som tillgodoser behovet av sakkunskap om rörelsehinder i kombination med andra handikapp samt erfarenhet och kunskaper inom de angivna delarna av utbildningsområdet. Mot denna bakgrund anser utskottet att i nämnden bör ingå, förutom de ledamöter som enligt propositionen skall finnas, även företrädare för de rörelsehindrade.

Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av motionerna So19 (mp) yrkande 1, So20 (m), So21 (vpk), So22 (fp) yrkande 1 och So23 (c) yrkande 1 godkänner vad utskottet anfört i denna del.

Vad utskottet anfört beträffande sammansättningen av nämnden föranleder ett tillägg till förslaget i propositionen till 5 kap. 12 a § andra stycket lag om ändring i skollagen.

Någon ökning av det minsta antalet ledamöter i nämnden som föreslås i motion So19 (mp) yrkande 2 behövs inte enligt utskottet. Yrkandet avstyrks därför.

Överklagande av beslut

I *motion 1989/90:So22 av Ingrid Ronne-Björkqvist m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen med ändring i regeringens förslag beslutar att besvär över intagningsnämndens beslut i första hand skall prövas av länsrätt (yrkande 2). Motionärerna påpekar att kammarrätten i första hand skall pröva ärenden av mer principiell karaktär. Vidare sägs i motionen att handläggningstiden oftast är längre i kammarrätt än i länsrätt.

I *propositionen* (s. 19) anförs att de bestämmelser om överklagande som nu finns enligt skollagen i flertalet fall innebär att överklagande

skall ske hos skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsens beslut kan i vissa fall överklagas till regeringen. Vidare sägs att överklagade ärenden av nu förevarande slag avser frågor om enskilds rättigheter gentemot det allmänna. Prövningen är enligt propositionen av sådant slag att den bör göras av domstol. Kammarrätten är redan i dag klagoinstans i en del skolärenden. Sådana ärenden gäller bl.a. tillsynen över att skolplikten fullgörs (3 kap. 14 och 16 §§ skollagen) och beslut av styrelsen för skolan om avstängning och förvisning av en elev (20 kap. 3 § gymnasieförordningen). Övervägande skäl talar enligt propositionen för att kammarrätten bör anförtros även uppgiften att pröva överklagade beslut rörande de svårt rörelsehindrade ungdomarnas rätt till specialanpassad gymnasieutbildning i gymnasieskola. Frågan om lämplig domstolsinstans kan, enligt propositionen, behöva omprövas mot bakgrund av vad som kommer att föreslås av den nyligen tillsatta domstolsutredningen.

Av *domstolsutredningens* direktiv (dir. 1989:56) framgår att en av kommitténs huvuduppgifter blir att se till att domstolarna i princip tilldelas enbart sådana frågor som verkligen kräver domstolsprövning. Om en uppgift på ett godtagbart sätt kan handläggas av en förvaltningsmyndighet, bör den flyttas över dit. Domstolarna bör förbehållas de uppgifter som är hänförliga till det som man brukar kalla rättskipning i egentlig mening. Enligt direktiven kan det vara en fördel att förvaltningsmålen har undergått prövning i en domstolsinstans innan de når kammarrätten. Att låta kammarrätt komma in direkt i mål där det överklagade beslutet har fattats av en central förvaltningsmyndighet kan, enligt direktiven, sägas stämma mindre väl överens med önskemålet att tyngdpunkten i rättskipningen skall ligga i den lägsta domstolsinstansen. Målen kan sannolikt ofta utredas och avgöras enklare, snabbare och billigare, om den första domstolsprövningen inte sker så högt upp i domstolshierarkin som i kammarrätt.

1989 års *handikapputredning* (SOU 1989:54) föreslog att intagningsnämnden skulle vara första instans. Utredningen föreslog vidare (s. 61) att beslut om de svårt rörelsehindrade ungdomarnas rätt till gymnasieutbildning skulle kunna överklagas till kammarrätten. Utredningen framhöll att den avsåg att under sitt fortsatta arbete närmare utveckla sin generella syn på möjligheterna att överklaga beslut som rör svårt funktionshindrade och vilken betydelse överklagningsrätten kan ha i olika avseenden. Detta kunde enligt utredningen föranleda en omprövning av den föreslagna överklagningsrätten.

Utskottet anser att uppgiften att pröva överklagade beslut rörande svårt rörelsehindrade ungdomars rätt till specialanpassad gymnasieutbildning åtminstone tills vidare bör anförtros kammarrätten. Utskottet tillstyrker förslaget i propositionen till 5 kap. 12 a § tredje stycket lag om ändring i skollagen och avstyrker motion So22 (fp) yrkande 2.

I propositionen anförs i denna del följande (s. 22).

Mitt förslag innebär att staten skall finansiera kostnader för boende i elevhem, omvårdnadsinsatser och habilitering för svårt rörelsehindrade elever som bor i elevhem. Staten skall också svara för kostnaderna för habilitering för svårt rörelsehindrade elever som är hemmahörande i annan landstingskommun än den som skolan ligger i, men som bor i annan bostad än elevhem. Förslaget innebär inte att hemkommunernas och hemlandstingens ansvar för de berörda eleverna helt försvinner. Ansvaret för att ungdomarna får den omvårdnad och habilitering som de behöver kvarstår under de helger och skollov då eleverna vistas i sina hemkommuner. Hemkommunerna svarar också för vissa kostnader i anslutning till undervisningen genom att interkommunal ersättning tas ut enligt bestämmelserna i skollagen (1985:100) och förordningen (1986:572) med vissa tillämpningsföreskrifter till denna lag.

Till utskottet har inkommit en skrivelse daterad den 5 april 1990 från de fackliga organisationerna hos nämnden för vårdartjänst och studierektorn för Rh-verksamheten vid Skärholmens gymnasium.

I skrivelsen framhålls att statsbidrag för habilitering borde utgå för samtliga elever vid den specialanpassade gymnasieutbildningen och inte som i propositionen föreslås enbart för de elever som bor i elevhem eller kommer från annan landstingskommun än den där skolan ligger.

Enligt skrivelsen medför den i propositionen föreslagna uppdelningen av kostnadsansvaret onödiga och krångliga administrativa rutiner. I skrivelsen framhålls dessutom att det ofta uppstår svårbedömda gränsfall, t.ex. om statsbidraget för elever som periodvis prövar att bo på elevhemmet i stället för i föräldrahemmet. Vidare anförs i skrivelsen att elever, som går i skola i sitt hemlandsting, inte på samma sätt som övriga elever blir garanterade habilitering i nära anslutning till skolan.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet delar inställningen i skrivelsen och anser att staten utöver kostnaderna för boende och omvårdnad i elevhem, för samtliga elever oberoende av elevens hemort och bostadsform, bör finansiera habilitering i anslutning till den specialanpassade utbildningen för svårt rörelsehindrade ungdomar vid gymnasieskolan. Det statliga ansvaret bör enligt utskottet vara knutet till utbildningstiden och således inte kvarstå under de helger och skollov då eleven vistas i sin hemkommun.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Antalet skolenheter

I *motion 1989/90:So23 av Rosa Östth m.fl. (c)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en uppföljning och utvärdering av verksamheten (*yrkande 3*). Motionärerna vill inte utesluta att det senare kan visa sig att antalet utbildningsenheter bör vara ett annat än det nu föreslagna.

För närvarande finns specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade elever anordnad vid gymnasieskolor i två av de fem planeringsregionerna, nämligen i den östra (Skärholmen) och den västra (Angered) regionen.

I *propositionen* (s. 13) anförs att av de tre planeringsregionerna, som inte har någon specialanpassad gymnasieutbildning i dag, är det endast den norra som har planerat och ansett sig ha tillräckligt underlag för en sådan specialanpassad utbildning i gymnasieskola. I *propositionen* bedöms att behovet av en specialanpassad gymnasial utbildning i södra Sverige, utöver den som redan finns i Göteborg, för närvarande inte är klarlagt.

Vid *remissbehandlingen av betänkandet* (SOU 1989:54) underströk norra planeringsberedningen behovet av att en gymnasieskola med specialanpassad utbildning snarast inrättas i Umeå. Södra planeringsberedningen ansåg att det borde finnas möjlighet att inrätta ett gymnasium för elever med rörelsehinder även i södra Sverige om behovsbilden ändras.

Utskottet gör följande bedömning.

Enligt *propositionen* skall regeringen bestämma vilka kommuner som i sin gymnasieskola får anordna specialanpassad gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar. Utskottet instämmer häri. Utskottet förutsätter att regeringen följer utvecklingen av behovet av specialanpassade gymnasieplatser i de olika regionerna i landet och vidtar de åtgärder som utvecklingen kan påkalla.

Någon åtgärd från riksdagens sida behövs därför inte med anledning av motion So23 (c) yrkande 3. Yrkandet avstyrks.

Andra reformer på handikappområdet

I *motion 1989/90:So23 av Rosa Östh m.fl. (c)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det statliga övertagandet av kostnadsansvaret inte får förhindra eller fördröja andra nödvändiga reformer på handikappområdet (*yrkande 2*).

I budgetpropositionen (bil. 7 s. 8) sägs bl.a. att åtgärder för handikappade har hög prioritet i regeringens politik. Målet är att samhället skall bli tillgängligt för alla människor och att uppnå full delaktighet och jämlikhet. I budgetpropositionen pekas på olika förslag på handikappområdet som läggs fram i *propositionen*. Vidare sägs att den till i maj 1990 aviserade *propositionen* om ansvarsfördelningen inom äldreomsorgen kommer att få en mycket stor betydelse även för insatserna för yngre människor med funktionshinder. I budgetpropositionen redovisas också de utredningar som nyligen redovisat sina förslag eller som pågår.

Här kan nämnas följande.

1989 års handikapputredning, med uppdrag att utreda frågor om socialtjänstens och habiliteringens/rehabiliteringens insatser för männi-

skor med funktionshinder, har i dagarna avlämnat betänkandet Handikapp och välfärd? — en lägesrapport (SOU 1990:19). Avsikten är att också ett slutbetänkande skall lämnas senare under 1990.

Hjälpmedelutredningen (S 1986:31) har redovisat sina överväganden och förslag om hjälpmedelsverksamhetens utveckling i ett betänkande (SOU 1989:39). Betänkandet har nyligen remissbehandlats. Beredning av förslagen pågår i regeringskansliet.

Den s.k. *hörselvårdsutredningen* har överlämnat sin slutrapport till socialdepartementet. Utredningen har bedrivits av döv- och hörselorganisationerna och har syftat till att kartlägga samhällets insatser för döva och hörselskadade samt vid behov föreslå åtgärder för ett bättre utnyttjande av hörselvårdens resurser. Slutrapporten har remissbehandlats.

Regeringen har vidare den 30 mars 1990 överlämnat proposition 1989/90:132 om vissa ändringar i omsorgslagstiftningen m.m. I propositionen föreslås lagändringar bl.a. i syfte att ge stöd för att genomföra kommunalekonomiska regleringar i samband med överlåtelse till primärkommun av uppgift att tillhandahålla särskilda omsorger eller att anordna särskola.

Utskottet anser att åtgärder för handikappade måste vara högt prioriterade. Något initiativ från riksdagens sida med anledning av motion So23 (c) yrkande 2 är dock inte påkallat. Yrkandet avstyrks därför.

Författningsförslaget

I motion 1989/90:So22 av *Ingrid Ronne-Björkqvist m.fl. (fp)* yrkas att riksdagen beslutar att ändra förslaget till 3 kap. 19 a § i skollagen, i enlighet med vad som anförts i motionen (*yrkande 3*). Motionärerna anser att uttrycket "beroende av" har en alltför negativ klang och ger intryck av att de berörda är passiva objekt som skall ges vissa omvårdnadsinsatser. I motionen föreslås därför att uttrycket "behov av" i stället används i lagtexten.

I propositionens författningskommentar sägs i anslutning till 3 kap. 19 a § skollagen (s. 28) att eleven förutsätts "vara beroende av" de särskilda omvårdnadsinsatser som erbjuds vid de Rh-anpassade gymnasieskolorna för att kunna genomföra gymnasiala studier. Under övervägandena, avsnitt 3.3. i propositionen, återfinns också detta uttryck. I lagtexten däremot används inte uttrycket "beroende av". I definitionen av svårt rörelsehindrad (1 kap. 7 §) t.ex. används uttrycket "den som behöver tillgång till" en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning etc.

Utskottet tillstyrker förslaget i propositionen till 3 kap. 19 a § lag om ändring i skollagen och avstyrker motion So22 (fp) yrkande 3.

I propositionen föreslås att för budgetåret 1990/91 till Nämnden för vårdartjänst anvisas ett förslagsanslag på 83 717 000 kr.

Utskottet har tidigare i betänkandet behandlat det statliga kostnadsansvaret för habilitering m.m. för eleverna vid den specialanpassade gymnasieutbildningen. Utskottet anser att staten bör finansiera dessa kostnader för samtliga elever. Detta medför vissa ytterligare kostnader för staten. Utskottet beräknar att de ytterligare kostnaderna bör rymmas inom ramen för det föreslagna anslaget till Nämnden för vårdartjänst.

Utskottet tillstyrker propositionens förslag till medelsanvisning till Nämnden för vårdartjänst.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. *beträffande behovet av en reform*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:So260 yrkande 6 och 1989/90:So296 yrkande 2,

2. *beträffande företrädare för de rörelsehindrade i den särskilda nämnden för intagning*

att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1989/90:So19 yrkande 1, 1989/90:So20, 1989/90:So21, 1989/90:So22 yrkande 1 och 1989/90:So23 yrkande 1 godkänner vad utskottet anfört,

3. *beträffande 5 kap. 12 a § andra stycket i regeringens lagförslag*

att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till 5 kap. 12 a § andra stycket lag om ändring i skollagen (1985:1100) med den ändringen att lagrummet erhåller i *bilaga 2* som *Utskottets förslag* betecknade lydelse,

4. *beträffande minsta antalet ledamöter i nämnden*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So19 yrkande 2,

5. *beträffande 5 kap. 12 a § tredje stycket i regeringens förslag*

att riksdagen med avslag på motion 1989/90:So22 yrkande 2 antar det i propositionen framlagda förslaget till 5 kap. 12 a § tredje stycket lag om ändring i skollagen (1985:1100),

6. *beträffande antalet skolenheter*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So23 yrkande 3,

7. *beträffande andra reformer på handikappområdet*

att riksdagen avslår motion 1989/90:So23 yrkande 2,

8. *beträffande 3 kap. 19 a § i regeringens förslag*

att riksdagen med avslag på motion 1989/90:So22 yrkande 3 antar det i propositionen framlagda förslaget till 3 kap. 19 a § lag om ändring i skollagen (1985:1100),

9. *beträffande förslaget till lag om ändring i skollagen i övrigt*

att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100) i den mån det inte omfattas av vad utskottet hemställt under tidigare moment,

10. beträffande *förslaget om finansiering av kostnaderna* att riksdagen med anledning av propositionen ger regeringen till känna vad utskottet anfört om statlig finansiering av kostnaderna för boende i elevhem, omvårdnad samt habilitering i anslutning till gymnasieskolor med specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar,

11. beträffande *medelsanvisningen* att riksdagen med bifall till propositionen till *Nämnden för vårdartjänst* för budgetåret 1990/91 anvisar ett förslagsanslag på 83 717 000 kr.,

12. att riksdagen beslutar att vad som anförts i propositionen om anordnande av specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade i en gymnasieskola i den norra planeringsregionen, huvudmannaskap för Rh-anpassad utbildning och för omvårdnadsinsatser i anslutning till skola med sådan utbildning samt uppgifter för nämnden för vårdartjänst, i den mån dessa frågor inte behandlats i det föregående, inte skall föranleda något riksdagens uttalande.

Stockholm den 24 april 1990

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), Bo Holmberg (s), Sten Svensson (m), Aina Westin (s), Ulla Tillander (c), Ingrid Andersson (s), Per Stenmarck (m), Johnny Ahlqvist (s), Rinaldo Karlsson (s), Ingegerd Anderlund (s), Ingrid Hemmingsson (m), Rosa Östh (c), Gudrun Schyman (vpk), Anita Stenberg (mp), Jan Andersson (s), Sinikka Bohlin (s) och Barbro Westerholm (fp).

Särskilt yttrande

Överklagande av beslut

Daniel Tarschys och Barbro Westerholm (båda fp) anför:

Vi anser att den instansordning för överklagande av beslut av den särskilda nämnden för intagning som föreslås i propositionen inte står — som framgår av betänkandet — i överensstämmelse med de principer som regeringen har fastlagt i direktiven till domstolsutredningen. Det kan därför finnas skäl att pröva frågan i ett större sammanhang.

Förslag till
Lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)

dels att 1 kap. 7 § och 5 kap. 7 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sex nya paragrafer, 1 kap. 5 a §, 3 kap. 19 a §, 5 kap. 5 a §, 12 a § och 14 a § samt 12 kap. 10 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

5 a §

För svårt rörelsehindrade ungdomar får de kommuner, som regeringen bestämmer, i sin gymnasieskola anordna speciellt anpassad utbildning (gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning).

7 §

I denna lag avses med

det offentliga skolväsendet grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan,

fristående skola en skola för vilken en fysisk eller enskild juridisk person är huvudman.

fristående skola en skola för vilken en fysisk eller enskild juridisk person är huvudman,

svårt rörelsehindrad den som på grund av ett rörelsehinder eller, om även annat funktionshinder föreligger, sitt samlade handikapp inte kan följa reguljär studiegång i gymnasieskolan och som för att kunna genomföra gymnasiala studier behöver tillgång till en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning och särskilda omvårdnadsinsatser i form av boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering.

3 kap.

19 a §

Ungdomar som är svårt rörelsehindrade har rätt att efter fullgjord skolplikt få utbildning i en sådan gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 1 kap. 5 a § intill utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 21 år.

Om en elev har påbörjat utbildning i en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning före utgången av vårterminen det kalenderår då

han fyller 21 år, skall han beredas möjlighet att fortsätta utbildningen till utgången av vårterminen det kalenderår då han fyller 23 år, om det behövs för att slutföra utbildningen.

5 kap.**5 a §**

I fråga om gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 1 kap. 5 a § skall för den speciellt anpassade utbildningen hela riket utgöra elevområde.

7 §

Den som är bosatt i riket och uppfyller föreskrivna behörighetsvillkor har rätt i mån av plats få utbildning i gymnasieskolan, om inte annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Föreskrifter om behörighetsvillkor och om urval bland inträdessökande meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Föreskrifter om svårt rörelsehindrade ungdomars rätt till utbildning i gymnasieskolan finns i 3 kap. 19 a §.

12 a §

Frågor om intagning till Rh-anpassad utbildning vid vissa gymnasieskolor och andra frågor om rätt till sådan utbildning enligt 3 kap. 19 a § prövas av en särskild nämnd, gemensam för sådana gymnasieskolor.

Nämnden skall ha minst sju och högst elva ledamöter. Bland dessa skall finnas företrädare för gymnasieskolan och grundskolan, för skolöverstyrelsen, för sådana länsskolenämnder som svarar för regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp samt för nämnden för vårdartjänst. Ledamöterna utses av skolöverstyrelsen.

Nämndens beslut i fråga om intagning eller i övrigt om rätt till utbildning får överklagas endast av den som begärt utbildningen. Beslutet överklagas hos kammarrätten. Ett beslut får dock inte överklagas såvitt det gäller placering vid viss gymnasieskola.

14 a §

Avgifter får inte tas ut för insatser för omvårdnad i boendet och habilitering som tillhandahålls av staten, kommun eller landstingskommun i anslutning till gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för kost och logi.

12 kap.**10 §**

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om svårt rörelsehindrade elevers utbildning i gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 1 kap. 5 a §. I sådana föreskrifter får undantag göras från de allmänna regler om gymnasieskola som finns i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991 och tillämpas i fråga om den som sökt eller tas in till Rh-anpassad utbildning i gymnasieskola från och med höstterminen 1991.

Regeringens förslag

Nämnden skall ha minst sju och högst elva ledamöter. Bland dessa skall finnas företrädare för gymnasieskolan och grundskolan, för skolöverstyrelsen, för sådana länsskolnämnder som svarar för regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp *samt* för nämnden för vårdtjänst. Ledamöterna utses av skolöverstyrelsen.

Utskottets förslag

Nämnden skall ha minst sju och högst elva ledamöter. Bland dessa skall finnas företrädare för gymnasieskolan och grundskolan, för skolöverstyrelsen, för sådana länsskolnämnder som svarar för regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp, för nämnden för vårdtjänst *samt för de rörelsehindrade*. Ledamöterna utses av skolöverstyrelsen.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Propositionen	1
Motioner	2
Motioner väckta med anledning av proposition 1989/90:92	2
Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1990	3
Utskottet	3
Bakgrund	3
Gällande ordning	5
Propositionsförslaget i huvuddrag	6
Allmänt om behovet av en reform	7
Intagningen	8
Överklagande av beslut	9
Kostnadsansvaret för omvårdnadsinsatser m.m.	11
Antalet skolenheter	11
Andra reformer på handikappområdet	12
Författningsförslaget	13
Medelsanvisningen	14
Hemställan	14
Särskilt yttrande	15
Bilaga 1: I propositionen framlagt lagförslag	16
Bilaga 2: Av utskottet framlagt förslag till ändring	19